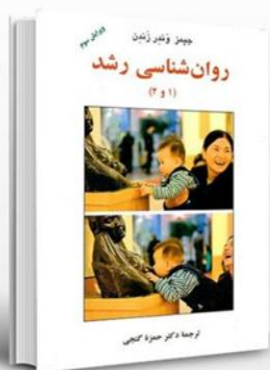

پیام خداوند جان و دین

روان شناسی رشد

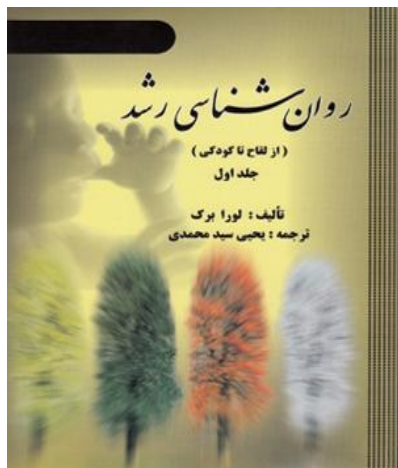
۳۵۳

رشته تربیت کودک

مدرس: معصومه فارسی نژاد

ارائه در آموزش مجازی دانشکده ولی عصر (عج)

رشد شناختی

▶ به مجموعه تغییرات کمی و کیفی که از لقاح تا مرگ ادامه دارد، **رشد** می گویند و **شناخت** شامل چیزهایی می شود که می دانیم یا به آن می اندیشیم. اما **رشد شناختی** تغییرات منظم و تدریجی در پردازش ذهنی است که باعث پختگی می شود. تغییرات خاصی که عامل اساسی آن گذشت زمان همراه با تکامل و نظام یافتگی سیستم عصبی است که با کسب شایستگی ها و توانایی ها آن رفتار ظاهر می شود.

▶ براساس دیدگاه های شناختی، فرایندهای ذهنی یا شناخت تعیین کننده عامل مؤثر بر رشد فردی است و برای بررسی شناخت باید به بررسی عناصر تشکیل دهنده آن پرداخت.

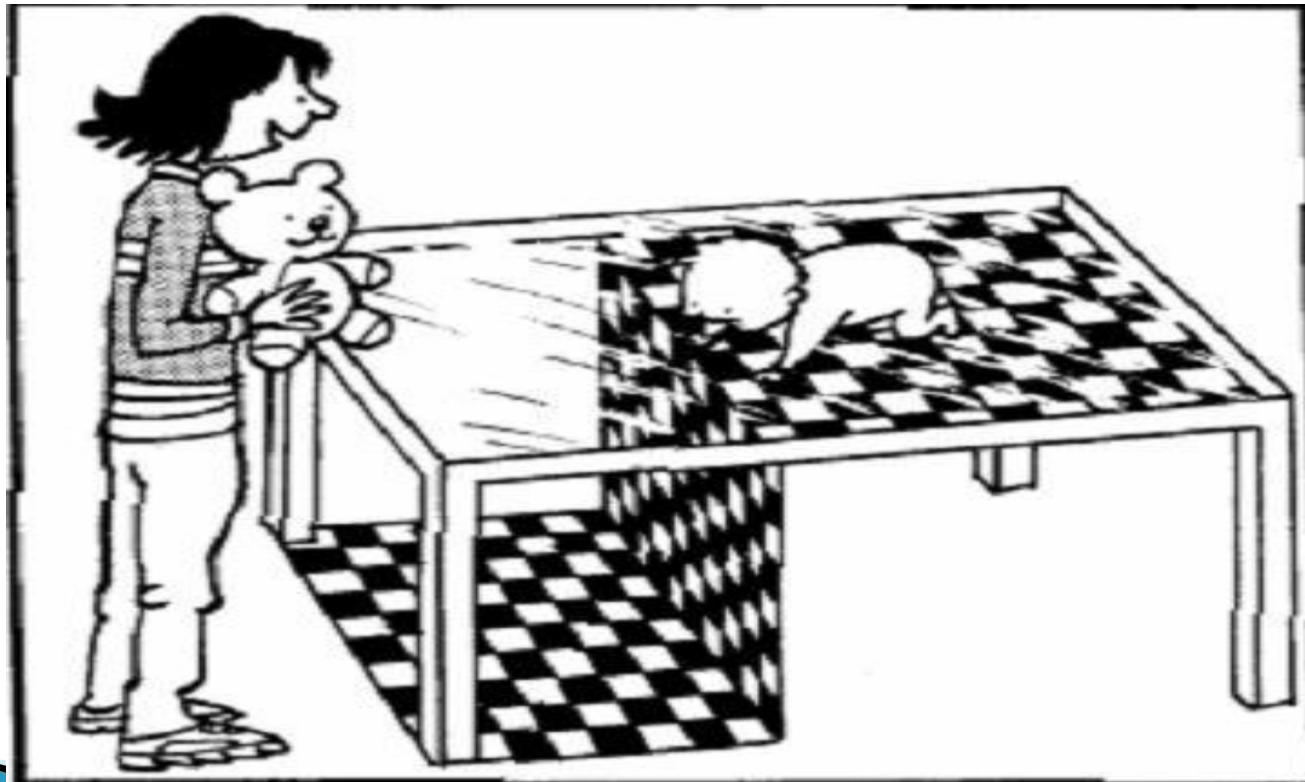
حواس

۱- بینایی:

- ▶ بدو تولد دستگاه بینایی آماده به کار است اما هنوز پخته نیست
- ▶ نوزاد اشیاء در فاصله ۱۸-۲۳ سانتیمتری را خوب می بیند.
- ▶ تطابق چشم تا قبل از چهار ماهگی انجام نمی شود اما نوزاد چند ساعت پس از تولد چهره ی مادرش را می شناسد.
- ▶ **اصل حساسیت نسبت به تضاد:** در سن ۲-۰ سالگی کودک طرحهای پیچیده را به طرحهای ساده و خطوط منحنی را به خطوط مستقیم ترجیح میدهد.

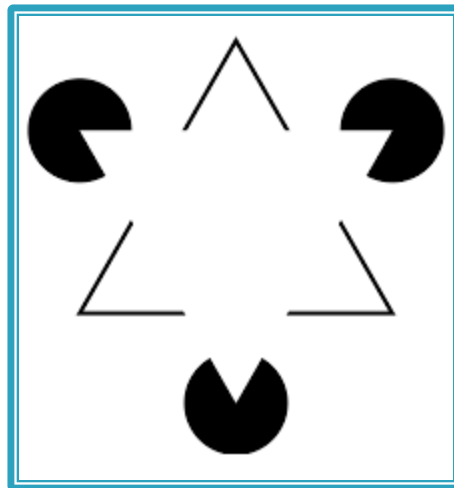
ادراک عمق: آزمایش پرتگاه دیداری

▶ **ادراک عمق:** آزمایش پرتگاه دیداری؛ توانایی قضاوت درباره‌ی فاصله‌ی اشیاء از یکدیگر و همچنین از خودمان (درک عمق در ۶ ماهگی اتفاق می‌افتد).

ادراک شکل

- ▶ نوزاد روی یک قسمت شکل متمرکز است.
- ▶ ترجیح میدهد اشیای آشنا را نگاه کند.
- ▶ نوزاد بزرگتر از ۲-۳ ماه اشیای تازه را ترجیح میدهند.
- ▶ درک چهره ی انسان: نوزاد ۱۰ ساعته یا ۵ روزه چهره ی انسان را ترجیح میدهد به صفحات رنگی یا روزنامه
- ▶ در ۷ ماهگی بین چهره ای که می خنداند یا میترساند تمایز قائل می شود

ادامه حواس

▶ ۲- حس شنوایی:

- ▶ توانایی شنیدن از سه ماه پیش از تولد امکان پذیر است.
- ▶ به هنگام تولد تعدادی صدا از جمله صدای مادر برای او آشناست.

▶ ۳- حس چشایی و حس بویایی :

- ▶ هردو در زمان تولد فعالند.
- ▶ چشایی زودتر بخاطر مکیدن شیر مادر
- ▶ مایع شیرین را نوزاد با رضایت می مکد.
- ▶ مایع ترش و تلخ ؛ نوزاد را با چهره ای چین و چروک خورده و تنفس تند و نامنظم نظاره خواهیم کرد.

حواس

- ▶ **حس بویایی:** به شدت و کیفیت محرک حساس است.
- ▶ عطر گل منجر به حرکت اعضا و دست و پا و تنفس و ضربان تندتر می شود ، اما به مرور عادت می کند.
- ▶ بوی بغل مادر خود را تشخیص می دهد اما پدر را نه.

۳- حس لامسه :

- چهار حس اصلی پوست یعنی حساسیت به گرما- سرما- فشار- درد همگی در زمان تولد حضور دارند.
- دخترها حساس تر از پسرها هستند.

خلق و خو در نوزادان

▶ طبق نظریه ی توماس و همکاران نوزادان از نظر خلق و خو به سه دسته تقسیم می شوند:

۱- **نوزادان دشوار (۱۰٪):** دائم نق میزنند و گریه می کنند / اذیت در خوردن و خوابیدن .

۲- **نوزادان گُند (۱۵٪):** سطح فعالیت پایین / طبع منفی بیشتر / در موقعیت تازه محتاطانه عمل می کنند.

۳- **نوزادان آسان (۴۰٪):** طبع خوشحال / سازگاری زود با موقعیتهای

۳۵٪ باقیمانده ترکیبی از سه دسته ی مذکور هستند.

رشد زبان

- ▶ آیتم دیگر رشد شناختی زبان است ، زبان برای ابراز نظر و ایجاد رابطه به کار می رود
- ▶ از نظریه پردازان مشهور در زمینه زبان به نوآم چامسکی میتوان اشاره کرد.
- ▶ **۱- دوره پیش زبانی (۶/۸ هفتگی تا ۶ ماهگی):**
- ▶ اولین تولید صدا = گریه
- ▶ ۶-۸ هفتگی صداهای خود را تغییر میدهد.
- ▶ در سه ماهگی = بغغو کردن
- ▶ در ۶ ماهگی = غان و غون کردن
- ▶ کلمات یک بخشی = دَ دَ دَ

ادامه ی رشد زبان

۲- اولین کلمات (۱۰-۱۳ ماهگی) = شبه کلمه ؛ (گفتن کلمه ی مامان

به معنی منو بغل کن یا غذا بده).

۳- اولین جملات (۱۸-۲۲ ماهگی) = جملات دو کلمه ای (مامان آب)

زبان کودکان ۲ ساله = زبان تلگرافی

۴- به کار بردن قواعد دستوری (۴ سالگی) = مامان غذا پزیدی

۵- افزایش دامنه ی کلمات (۳-۷ سالگی) = ۱۰۰۰-۳۰۰۰ کلمه

مفاهیم کلی زبان

زبان کودکان :

- ▶ برای یادگیری بهتر زبان مادرانه یا به عبارتی برای ایجاد رابطه ی بهتر با مادر (در جهت حفظ بقاء).
- ▶ مثال: بوف یا به به یعنی غذا
- ▶ به محض یادگیری ، زبان کودکان از بین می رود (تغییرات رشدی سریع و در عین حال منحصر به فرد).

یادگیری زبان بیشتر جنبه ی زیستی (ارثی) دارد و محیط فقط محرک آن است.

نظریه رشد شناختی پیاژه

پیاژه اعتقاد به رشد فعال دارد به همین دلیل معتقد به یادگیری اکتشافی است. وی کودکان را به عنوان دانشمندان کوچک در نظر میگیرد و معتقد است که آنان محیط پیرامون خود را می آزمایند تا ببینند چه اتفاقی می افتد.

مفاهیم مهم در نظریه پیاژه :

۱- **طرحواره** یا روان بنه = اسکیمما = شما: سنگ بنای تفکر آدمی / **اولین برداشت ما از هر رویداد**؛ مهمترین اتفاق از دید پیاژه رسیدن کودک به یک طرحواره اولیه است؛ اولین طرحواره نوزاد : گریه کردن = مکیدن شیر از سینه مادر

Jean Piaget (1896-1980)

ادامه مفاهیم نظریه پیازه

۲- درون سازی یا جذب (**Assimilation**) : کودک در موقعیتهای جدید از طرحواره های قدیمی استفاده می کند.(اگر با گریه قبلا فیدبک مثبت داشته ،بزرگتر هم که شده برای رسیدن به خواسته هایش گریه میکند).

۳- برون سازی یا انطباق (**Accomodation**) : تجدید نظر در طرحواره های قدیمی(دیگر با گریه کردن به خواسته اش نمیرسد) . کودک در این مرحله خودش را با محیط سازگار می کند.

نکته: غلبه درون سازی بر برون سازی = بازی

غلبه برون سازی بر درون سازی = تقلید

ادامه مفاهیم نظریه پیازه

۴- تعادل : یا تعادل یابی یعنی تعادل بین درون سازی و برون سازی مهمترین مفهوم انگیزشی فرد از نظر پیازه همین تعادل است. وی معتقد بود یادگیری در مرحله برون سازی صورت می گیرد اما اساس یادگیری در مرحله

تعادل یابی است.

۵- سازمان: سازگاری درونی فرد است یعنی معرف رابطه جزء با کل ؛ به عبارتی سازمان یک نوع جمع بندی تفکرات فرد می باشد.

۶- عملیات : نوعی چرخش ذهنی و فرآیند درونی شدن اعمال است که قابلیت تجزیه/ترکیب/ و بازگشت پذیری را در برخواهد داشت.

نکته: بعد از طرحواره مهمترین مفهوم نظریه پیازه عملیات است.

مراحل رشد شناختی پیاژه

- ۱- مرحله حسی - حرکتی: ۰-۲ سالگی
- ۲- مرحله پیش عملیاتی: ۲-۷ سالگی
- ۳- مرحله عملیات عینی: ۷-۱۱ سالگی
- ۴- مرحله عملیات صوری: ۱۱-۱۶ سالگی

مرحله حسی-حرکتی پیاژه

۱- مرحله بازتابی (۱-۰ ماهگی): بازتابها عناصر سازنده هوش هستند.

درون سازی یا جذب مهمترین فعالیت مرحله بازتابی است؛ مهمترین بازتاب در این مرحله بازتاب مکیدن است (**تقلید بازتابی**).

۲- واکنش دورانی اولیه (۴-۱ ماهگی): ذهن کودک متمرکز بر بدن

خویش است. چرا واکنش چرخشی؟ چون نوزاد تکرار فعالیت را دوست دارد؛ مثل دس دسی کردن / ملچ ملوچ کردن (**تقلید گاهگاهی**).

۳- واکنش دورانی ثانویه (۸-۴ ماهگی): ذهن کودک متمرکز بر محیط

بیرونی

با دست تکان دادن برای نوزاد ، او هم بای بای میکند (**تقلید آشنا**).

ادامه مرحله حسی-حرکتی پیازه

۴- هماهنگی واکنش دورانی ثانویه (۸-۱۲ ماهگی): مرحله پایداری شیء-بقاء شیء (تقلید نامرئی).

مثال: اگر نوزاد امروز حرکتی ببیند نهایتاً تا فردا میتواند تقلید کند (خیلی در ذهنش نمی ماند).

۵- واکنش دورانی ثالث (۱۲-۱۸ ماهگی): واکنش چرخشی تجربی و خلاق میشود (تقلید ناآشنا).

مثال: باز کردن در مازیک = سعی نوزاد در باز کردن آن با دندان

۶- بازنمایی ذهنی (۱۸-۲۴ ماهگی): کپی کردن از رفتارها و الگوهای که مستقیماً حضور ندارند (تقلید تأخیری).

مثال: فردی در سوپرمارکت شکلک درمیآورد = نوزاد در منزل شکلک در میآورد

مرحله پیش عملیاتی پیازه (۷-۲ سالگی)

- ▶ تفکر در این مرحله خود محور است، کودک چنین فرض میکند که دیگران نیز دقیقاً همانند او می بینند و میشنوند و احساس میکنند.
- ▶ تفکر سمبلیک است یعنی همه چیز نمادین می باشد، کودک اغلب تظاهر میکند فردی است که در واقع نیست (سوپرمن).
- ▶ کودک در این مرحله اشیاء را بر اساس یک خصیصه طبقه بندی میکند (توپ=پرتقال=...)
- ▶ تفکر کودک در این مرحله مصنوع گرایی است یعنی وقایع طبیعی با دست انسان و اعمال او انجام می پذیرد ؛ مثلاً ابرهای موجود در آسمان.

مرحله عملیات عینی (۷-۱۱ سالگی)

- ▶ مهمترین مشخصه این مرحله **کسب نگهداری ذهنی** و درک مفهوم عملیات است.
- ▶ **ثبات شیء** یکی از مفاهیم مهم این مرحله است.
- ▶ کودک به استدلال فضایی، چرخش ذهنی، استنباط فرارونده می رسد.
- ▶ **استدلال فضایی**: کودک دبستانی در مقایسه با کودک پیش دبستانی درک فضایی بهتری دارد (فضاهای بزرگ آشنا مانند محله و مدرسه).
- ▶ **چرخش ذهنی**: فرآیندی که کودک یاد میگیرد که مفاهیم شناختی را در ذهن خود درست طبقه بندی کند (راه رفتن ذهنی).
- ▶ **استدلال فرارونده**: توانایی کودک در حل مسئله ای که باید به صورت ذهنی ردیف بندی شود؛ مثلاً علی از حسین بزرگتر است، حسین از احمد پس علی از احمد هم بزرگتر است.

عملیات عینی

- ▶ در این مرحله کودک قادر است تنها با مواد و اشیای محسوس و قابل رویت رابطه برقرار کند. کودک در این مرحله توانایی انجام اعمال منطقی را کسب می کند، اما این اعمال را با امور محسوس و عینی می تواند انجام دهد نه با امور فرضی و پدیده های انتزاعی .

از رویدادهای مهم این مرحله درک مفهوم بقاء و یا نگهداری

ذهنی از سوی کودکان است. مفهوم بقای عدد، طول، مایع

(۶ تا ۷ سالگی) مفهوم بقای ماده (۷ تا ۸ سالگی) مفهوم بقای سطح

(۹ تا ۱۰ سالگی)

اصول رشد شناختی در عملیات عینی

- ▶ **طبقه بندی کردن** : یعنی دسته بندی اشیاء در گروه ها یا طبقه های مختلف بر اساس ویژگی های مشترک آن ها.
- ▶ **بازگشت پذیری** : یعنی توانایی به عقب برگرداندن مراحل انجام یک رشته عمل به طور ذهنی و رسیدن به نقطه ی آغاز
- ▶ **ردیف کردن** : یعنی قراردادن اشیاء و امور پشت سرهم برحسب یکی از ویژگی های آن ها.
- ▶ **این همانی** : این اصل نشان دهنده ی آن است که تغییرات ظاهری اشیاء در مقدار واقعی آنها تغییری ایجاد نمی کند.
- ▶ **جبران** : بنا بر اصل جبران، در تغییر شکل اشیاء، در یک مورد ، مورد دیگر را جبران می کند .
- ▶ **عدم تمرکز** : یعنی توجه همزمان به چند ویژگی اشیاء.

عملیات صوری ۱۱ به بعد

کودکان در این مرحله به شیوه تفکر بزرگسالانه دست می یابند.

عملیات صوری یا ذهنی یعنی مرحله ای که نوجوان می تواند به صورت کاملاً نمادی استدلال کند (عدس پلو=ساچمه پلو).

نوجوانان با توانایی ذهنی و در نظر گرفتن همه موارد احتمالی، یعنی به واریسی پیامدهای هر فرضیه و تأیید یا رد این پیامدها، اساس تفکر عملیات صوری است.

فرضیه سازی و توجه به احتمالات، تفکر انتزاعی، استدلال قیاسی، ظهور استعدادها، شک و تردید و ... از ویژگیهای این دوره است.

رشد روانی

در رشد روانی / هیجانی نظریه پردازانی مانند:

▶ زیگموند فروید (رشد روانی -جنسی)

▶ اریک اریکسون (رشد روانی -اجتماعی)

▶ بالبی (دلبستگی)

▶ رشد روانی یا هیجانی را میتوان به دوره های سنی مختلف تقسیم کرد:

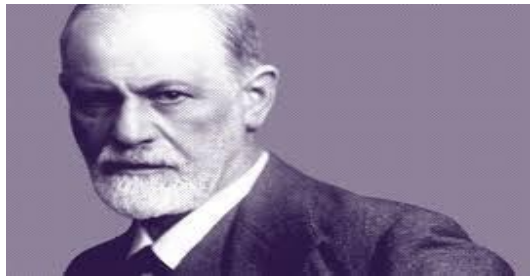
۱- دوره ی سنی ۰-۲ سال

۲- دوره ی سنی ۲-۷ سال

۳- دوره ی سنی ۷-۱۱ سال

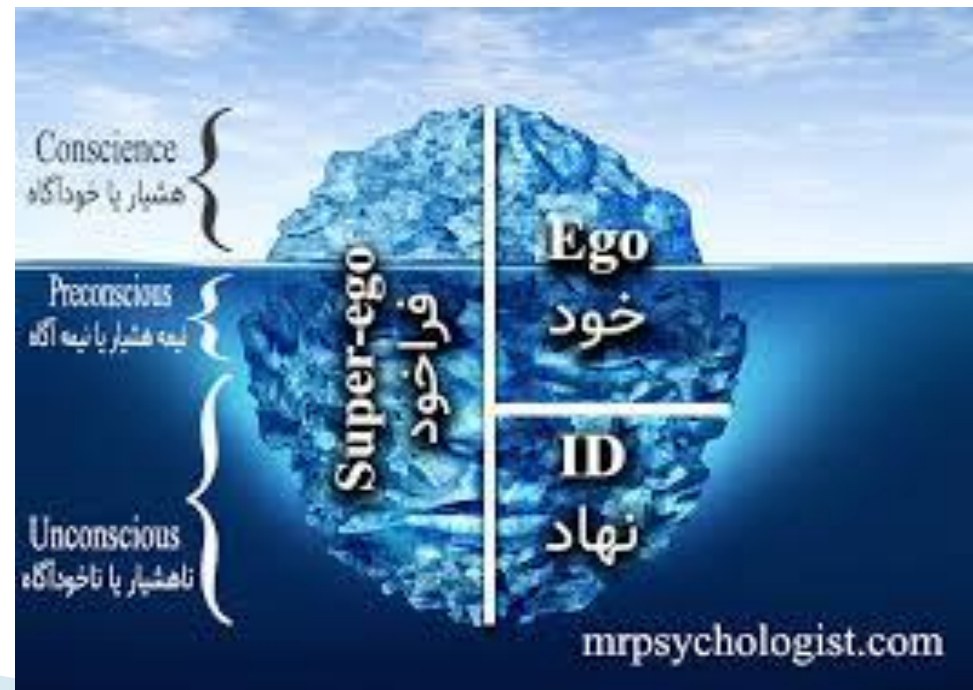
۴- دوره ی سنی ۱۱-۱۶ سال

دوره های مذکور را میتوان به صورت کلی یعنی بیان کلی نظریه ها یا جزء به جزء در دوره های سنی مطروحه بیان کرد.

نظریه فروید

زیگموند فروید عصب شناس اتریشی بنیان گذار مکتب روانکاوی در آغاز قرن بیستم بود. هسته اصلی نظریه فروید مفهوم ناهشیار است: افکار، نگرشها، تکانه ها، امیال، انگیزه ها و هیجانهایی که خودمان از وجود آنها آگاهی نداریم.

سطوح شخصیت

فروید در ابتدا شخصیت را به سه سطح تقسیم کرد:

۱- **هشیار**: شامل تمام احساسات و تجربیاتی است که در هر لحظه معین از آن آگاهیم. هشیار بخش محدودی از شخصیت است. زیرا تنها بخش کوچکی از افکار، احساسها و خاطرات ما در هر لحظه در آگاهی هشیار وجود دارد.

۲- **ناهشیار**: مهمترین و بزرگترین بخش شخصیت است که قابل دسترسی نمی باشد.

۳- **نیمه هشیار**: بین این دو سطح قرار دارد و مخزن خاطرات، ادراکات و افکاری است که ما در لحظه به صورت هشیار از آنها آگاه نیستیم ولی می توانیم آنها را به راحتی به هشیاری فرا خوانیم.

ساختار شخصیت

▶ فروید بعداً نظر خود درباره سه سطح شخصیت را تغییر داد و سه ساختار اساسی را برای شخصیت معرفی کرد:

۱- نهاد: بزرگترین بخش شخصیت و منبع نیازها و امیال زیستی انسان است و تمام انرژی لازم برای دو بخش دیگر شخصیت را فراهم می کند. نهاد طبق **اصل لذت** عمل کرده، ر جهت افزایش لذت و دوری از درد عمل می کند

۲- من: نماینده منطق و عقل /رابط بین نهاد و محیط خارج .

▶ می کوشد در خواستههای نهاد را به صورت منطقی برآورد کند و اگر با واقعیت هماهنگی (**اصل واقعیت**) ندارند آنها را به تعویق انداخته یا هدایت مجدد کند.

▶ من به دو ارباب خدمت می کند، نهاد و واقعیت، نقش میانجی گری و سازش

۳- فرامن: در سنین بین ۳ تا ۶ سالگی از تعامل با والدین بوجود می آید. زیرا آنها تاکید دارند کودکان باید از ارزشهای جامعه پیروی کنند. کودکان از طریق تنبیه و تحسین یاد می گیرند که چه رفتارهایی را والدینشان خوب یا بد می دانند.

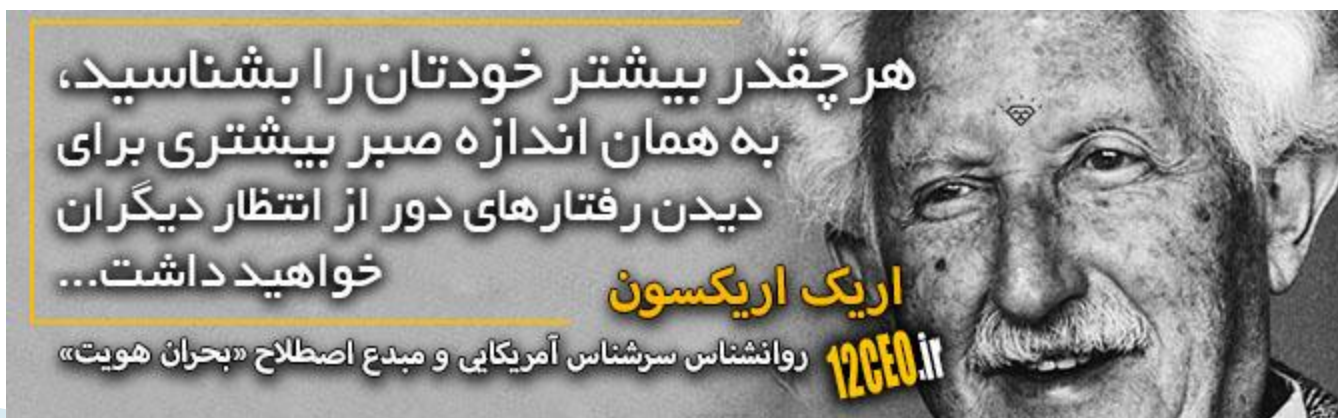
(**اصل وجدان**).

مراحل رشد روانی-جنسی

- ۱- **مرحله دهانی (۱-۰ سالگی):** مهمترین فعالیت این مرحله مکیدن .
- ۲- **مرحله مقعدی (۳-۱ سالگی):** ویژگی این مرحله ؛ دفع کردن و نگه داشتن است.
- ۳- **مرحله احلیلی یا آلتی (۶-۳ سالگی):** کودک در این مرحله با **عقده ادیپ** یا تعارض اودیپ (تمایل به والد غیرهمجنس) مواجه می شود(پسر پدر را رقیب عشقی بین خود و مادر میبیند و دختر....).
- ۴- **مرحله نهفتگی (۱۱-۶ سالگی):** خاموشی موقت میل جنسی (سن دبستان).
- ۵- **مرحله تناسلی (۱۶-۱۱ سالگی):** رفتار جنسی/فروید این مرحله را تجدید نظر در تعارض اودیپ می داند و فرد میتواند با **هماندسازی** با والد همجنس این تعارض را حل کند.

نظریه روانی-اجتماعی اریکسون

- ▶ اریکسون بر خلاف فروید معتقد بود صرفاً نباید به مسائل جنسی اهمیت داد؛ عوامل روانی - اجتماعی هم در رشد شخصیت تأثیرگذار است.
- ▶ وی تأکید بیشتری بر روابط عاطفی والدین و کودک دارد.
- ▶ اریکسون اوایل کودکی را دوره‌ی شکفتن عمیق میدانند.
- ▶ نظریه روانی-اجتماعی اریکسون هشت مرحله دارد.

مراحل رشد روانی-اجتماعی اریکسون

مرحله اول: اعتماد در برابر بی‌اعتمادی (۱-۰ سالگی):

این دوره، بنیادی‌ترین مرحله در زندگی است. نظر به این که نوزاد به طور کامل وابسته است، رشد اعتماد در او به کیفیت و قابلیت اطمینان کسی که از او پرستاری می‌کند بستگی دارد.

اگر اعتماد به نحو موفقیت‌آمیزی در کودک رشد یابد، او در دنیا احساس امنیت خواهد کرد. اگر پرستار ناسازگار، پس‌زننده یا از نظر عاطفی غیرقابل دسترس باشد و به طفل توجهی کافی نکند، به رشد حس بی‌اعتمادی در کودک کمک

می‌کند. **عدم موفقیت در رشد اعتماد، سبب به وجود آمدن ترس در کودک شده و به این باور منجر می‌گردد که دنیا جای بسیار ناسازگار و غیرقابل پیش‌بینی است.**

مراحل رشد اریکسون

مرحله دوم خودگردانی یا استقلال در برابر شرم و شک (۳-۱ سالگی):

این مرحله بر شکل‌گیری و رشد حس عمیق‌تری از کنترل شخصی در کودکان تمرکز دارد. اریکسون همانند فروید عقیده داشت که آموزش آداب

دستشویی رفتن، بخش حیاتی و ضروری این فرایند است. اما استدلال

اریکسون کاملاً با فروید متفاوت بود. اریکسون عقیده داشت که یادگیری کنترل کارکرد بدن به پیدایش حس کنترل و استقلال می‌انجامد.

رویدادهای مهم دیگر در این مرحله شامل به دست آوردن کنترل

بیشتر بر انتخاب غذا، اسباب‌بازی و لباس است.

کودک‌انی که این مرحله را با موفقیت پشت سر بگذارند، احساس

امنیت و اطمینان می‌کنند. در غیر این صورت، حس بی‌کفایتی و شک

به خود در آن‌ها باقی می‌ماند.

رشد روانی-اجتماعی اریکسون

- ▶ **مرحله‌ی سوم ابتکار در برابر احساس گناه (۶-۳ سالگی):**
- ▶ در خلال سال‌های قبل از مکتب، اطفال شروع به قدرت‌نمایی و اعمال کنترل بر دنیای خود از طریق برخی بازی‌ها و سایر تعاملات اجتماعی می‌کنند.
- ▶ کودکانی که این مرحله را با موفقیت بگذرانند، حس توانایی شخصی و قابلیت رهبری دیگران را پیدا می‌کنند.
- ▶ **و آن‌هایی که در به دست آوردن این مهارت‌ها ناکام می‌مانند، حس گناه، شک به خود، و کمبود ابتکار در آن‌ها باقی می‌ماند.**
- ▶ اریکسون این مرحله را دوره‌ی شکفتن عمیق معرفی می‌کند.

مراحل رشد اریکسون

مرحله‌ی چهارم کوشایی در برابر احساس حقارت (۱۱-۶ سالگی):

- ▶ کودکان از طریق تعاملات اجتماعی شروع به رشد حس غرور نسبت به دستاوردها و توانائی‌های خود می‌کنند.
- ▶ کودکانی که توسط والدین یا معلمان تشویق و هدایت می‌شوند، حس کفایت، صلاحیت و اعتقاد به توانایی‌های خود در آن‌ها به وجود می‌آید.
- ▶ آن‌هایی که از سوی والدین، معلمان یا هم‌سن و سال‌های خود به قدر کافی مورد تشویق قرار نمی‌گیرند به توانایی خود برای موفقیت، شک خواهند کرد.

مراحل رشد اریکسون

- ▶ **مرحله پنجم هویت در برابر گم‌گشتگی و سردرگمی (۱۹-۱۱ سالگی):**
- ▶ در دوران نوجوانی، کودکان به کشف استقلال خود می‌پردازند و به عبارت دیگر، خود را حس می‌کنند. آن‌هایی که از طریق کاوش‌های شخصی، **تشویق و پشتیبانی مناسبی** دریافت کنند، این مرحله را با حس استقلال و کنترل و نیز حسی قوی نسبت به خود پشت‌سر می‌گذارند
- ▶ **کسانی که نسبت به باورها و تمایلات خود نامطمئن بمانند، درباره خود و آینده نیز نامطمئن و گم‌گشته خواهند بود.**

مراحل رشد اریکسون

مرحله ششم حس تعلق در برابر انزوا و گوشه گیری (۲۰-۴۰ سالگی):

- ▶ این مرحله، دوران اولیه بزرگسالی، یعنی زمانی که افراد به کشف روابط شخصی می‌پردازند را در بر می‌گیرد. اریکسون عقیده داشت که برقرار کردن روابط نزدیک و متعهدانه با دیگران ضرورت دارد. کسانی که در این مرحله موفق باشند، روابط مطمئن و متعهدانه‌ای را به وجود خواهند آورد. به یاد داشته باشید که هر مرحله بر پایه مهارت‌های یادگرفته شده در مراحل قبل بنا می‌شود.
- ▶ اریکسون عقیده داشت که حس قوی هویت شخصی برای ایجاد روابط صمیمانه و همراه با تعلق خاطر اهمیت دارد. مطالعات نشان داده‌اند که کسانی که حس ضعیفی نسبت به خود دارند در روابطشان نیز تمایل به تعهدپذیری کمتری دارند و بیشتر در معرض انزوای عاطفی، تنهایی و افسردگی قرار دارند.

مراحل رشد اریکسون

- ▶ **مرحله‌ی هفتم زاینده‌گی و فعالیت در برابر رکود (۶۰-۴۰ سالگی):**
- ▶ در دوران بزرگسالی، ما به ساختن زندگی خود ادامه می‌دهیم و تمرکز ما بر روی شغل و خانواده قرار دارد.
- ▶ کسانی که در این مرحله موفق باشند، حس خواهند کرد که از طریق فعال بودن در خانه و اجتماع خود، در کار جهان مشارکت دارند.
- ▶ آن‌هایی که در به دست آوردن این مهارت ناموفق باشند، حس غیرفعال بودن، رکود و درگیر نبودن در کار دنیا را پیدا خواهند کرد.

مراحل رشد اریکسون

- ▶ **مرحله هفتم یکپارچگی در برابر ناامیدی (۶۰ به بعد):**
- ▶ این مرحله مربوط به دوران کهنسالی است و بر بازتاب فعالیت‌های گذشته تمرکز دارد.
- ▶ آن‌هایی که در مراحل پیشین رشد چندان موفق نبوده اند یا به این باور اند که شکست خورده اند، حس خواهند کرد که زندگی شان تلف شده است و بر گذشته افسوس خواهند خورد. در این حالت است که فرد با حس ناامیدی و ناخشنودی روبرو خواهد شد.
- ▶ کسانی که از دستاوردهای گذشته خود در زندگی احساس غرور داشته باشند، حس یکپارچگی، درستی و تشخیص خواهند کرد. با موفقیت پشت سر گذاشتن این مرحله یعنی نگاه به گذشته با اندکی تأسف و احساس رضایت کلی. این افراد کسانی هستند که خردمندی به دست می‌آورند، حتی در مواجهه با مرگ.